

Ještě k článku „K procesním aspektům výkladu pojmu podnikatelská činnost“ (č. V/1994)

Ludvík DAVID

I.

V předchozím čísle tohoto časopisu byl publikován můj článek, který se zabýval důsledky interpretace pojmu podnikatelská činnost v občanském soudním řádu. Stať převážně diskusně, místy až polemicky laděná vycházela, vedle vlastní zkušenosti, z judikátů vydaných v roce 1993 a publikovaných v roce následujícím – tehdy byla také sepsána. Problematika v článku analyzovaná však prochází v soudní praxi dynamickým vývojem a v současné době již je možné se pokusit, na rozdíl od jen naznačených řešení ve zmíněné stati, o obecnější závěry. Proto považuji za vhodné se k článku vrátit.

II.

Jeho předmětem byla analýza dvou procesních problémů. První spočíval v otázce, v jakém věcném rozsahu je komerční právník oprávněn zastupovat své klienty, jestliže tento rozsah je vymezen jako „věci související s jejich podnikatelskou činností“ (§ 2 odst. 1, 2 zákona č. 209/1990 Sb. o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované). Článek konstatuje rozpornost judikatury, když např. v pracovních věcech došel Krajský soud v Brně ve dvou sporech k odlišným závěrům ohledně toho, zda je komerční právník oprávněn zastupovat podnikatele v těchto věcech či nikoli. Následně pak Vrchní soud v Praze judikoval pod sp. zn. 3 Cdo 336/93, že v případě věcí souvisejících s podnikáním se musí jednat o souvislost přímou a bezprostřední. Závěr Vrchního soudu však nelze, jak dále dovozují, interpretovat příliš restriktivně.

Znamenalo by to možnost zastoupení klienta jen v obchodních věcech v běžném kontaktu s podnikateli, případně ve věcech jeho služeb poskytovaných fyzickým osobám; celé další spektrum možných sporů (pracovní věci, řešení vlastnických vztahů apod.) by zůstalo mimo rozsah zástupčího oprávnění komerčního právníka a jeho klient by tu musel neprakticky vyhledat jiného zástupce, obvykle advokáta.

Druhým problémem v článku rozebíraným bylo vymezení věcné příslušnosti mezi krajskými obchodními a okresními soudy v prvním stupni rozhodování při tzv. relativních obchodech. Přesněji – příslušnost toho či onoho soudu závisí na odpovědi na otázku, zda jde o právní vztahy mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti či nikoli (§ 9 odst. 3 písm. a) o.s.ř.). Nastínil jsem dvě možná kritéria rozlišování. První spočívalo v předmětu činnosti podnikatele zapsaném v obchodním rejstříku (judikát Krajského obchodního soudu v Brně sp. zn. O2 Cm 264/92), kdy pro vlastnický spor mezi podnikateli již obchodní soud příslušný není. Druhé vycházelo z povahy právních vztahů mezi podnikateli; jedná-li se o vztahy závazkové, je obchodní soud příslušný (jak dovodila dr. Kolářová, Právní praxe č. 6/1993), jinak nikoli.

V závěru své stati jsem hledal společné řešení nebo spíše společného jmenovatele obou problémů. Vyslovil jsem nesouhlas s příliš zužujícím výkladem přímé souvislosti s podnikáním, pokud jde o rozsah zastoupení komerčním právníkem. Shledal jsem, při řešení druhého zde naznačeného problému, sporné momenty v měřítku dr. Kolářové (např. nájemní vztahy jsou též závazkovými, přesto by o nich podle autorky obchodní soud rozhodovat neměl) a rozlišování podle předmětu činnosti se mi jevílo nadměrně restriktivním a schematickým. Závěr pak zněl, že by oba problémy měly být řešeny dle konkrétního předmětu a povahy sporu, přičemž rozhodným měřítkem by vždy měla být – extenzivně vykládaná – souvislost s podnikatelskou činností či podnikatelská činnost samotná (mnou chápáno bez podstatnějších rozdílů v obsahu obou pojmů). Z takového přístupu by pak vyplývala řešení, podle nichž by komerční právník byl oprávněn zastupovat podnikatele ve všech záležitostech jeho podnikání (mimo jeho aktivity osobní, „soukromé“) a rozhodování o soudní příslušnosti by také akcentovalo širší výklad pojmu podnikatelská činnost (i vlastnické nebo nájemní spory by byly relativními obchody – mají vliv na výsledky hospodaření podnikatele).

III.

Jak ovšem předesláno, rozhodovací praxe prochází i při řešení těchto otázek dynamickým vývojem. Při něm může být někdy rozhodující publikace jediného judikátu, jindy je osamocený judikát mjén a praxe se postupně propracovává k přístupu, který se v souhrnu blíží rozhodovací jednotě. Podle mého názoru jde v obou analyzovaných problémech interpretační a aplikační činnost soudů právě druhou, tedy postupnou cestou. Je přitom logické, že jsou hledána taková řešení, která by brala v úvahu konkrétní praktickou podnikatelskou činnost a zároveň nalézala pokud možno

jednoznačná rozlišovací měřítko, aby ani pro futuro v dalších obdobných případech neuznikaly pochybnosti.

Nechtěl bych se dopouštět nepodloženého zobecňování; přesto se domnívám, že jistě zásadnější závěry k vývoji řešení obou problémů již lze vyslovit. Může se tak stát i bez citace dalších judikátů, na základě opakujících se praktických poznatků.

Co se týče zastoupení podnikatele komerčním právníkem, pak zde soudní praxe (možná i z určité nechuť ke konfliktním situacím, plynoucím z nepřipouštění takového zastoupení – ale podle mne správně) akceptuje zastoupení podnikatele v širším věcném rozsahu. Nechám za sebe hovořit komentátory občanského soudního řádu dr. Bureše a dr. Drápal, kteří shrnuli¹, že za věci, v nichž je komerční právník oprávněn poskytovat právní pomoc, je třeba považovat nejen spory podnikatele z obchodních závazkových vztahů a dalších vztahů upravených obchodním zákoníkem, ale i věci související s podnikatelskou činností jako např. pracovní spory, věci týkající se služebních bytů apod. Jestliže tento jejich závěr jurisdikce převážně přijímá, pak tím myslím zohledňuje i právě onen již zmíněný praktický moment – v tomto případě nevhodnost stěpení zástupčí činnosti pro podnikatele v různých druzích sporů.

Při řešení problému druhého pak bylo zřejmě nalezeno, možná také jako obrana proti mimořádné subtilnosti a kazuistice relevantní procesní úpravy², jednoznačné měřítko a lze bez obav říci, že měřítko běžně uznávané. Stal se jím předmět činnosti podnikatele, jak je uveden v jeho živnostenském oprávnění a následně pak – zásadně u podnikatele – právnické osoby – zapsán v obchodním rejstříku. I zde se takto vyslovili komentátoři základního procesního předpisu³ a znamená to v důsledcích, že se s rozšířením své agendy o vlastnické či nájemní spory podnikatelů (třeba i na obou stranách sporu právnických osob) musí smířit okresní soudy. Spory z relativních obchodů, rozhodovanými v prvním stupni krajskými obchodními soudy, tedy zůstávají jen věci obligačního rázu obsahově vymezené živnostenským oprávněním vydaným podnikatelům (výroba určitého druhu výrobků apod.), jinak řečeno věci týkající se jen běžného obchodování upraveného v obchodním zákoníku, nikoli majetkového substrátu podnikatele (dispozice se základními prostředky).

IV.

A ještě poznámka závěrem: řešení obou problémů bylo možno nalézt nejen cestou širěji pojatého právního rozboru včetně zohlednění praktických aspektů problematiky, jak se o to pokoušel nyní v titulu zmíněný příspěvek. I systematicky přípustné řešení lze současně postavit na detailech gramatické interpretace zákonného textu. Tak

¹Bureš, J., Drápal, L.: Občanský soudní řád, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck/SEVT, Praha 1994, str. 42.

²O problematice se zmínila a výkladové obtíže předvíдалa např. Winterová, A.: Civilní pravomoc a věcná příslušnost soudů po 1. lednu 1992, Právo a zákonnost č. 5/1992, str. 270 a násl.

³Dílo citované pod č. 1, str. 21.

tomu může být i zde, když se navíc jedná o detail nikoli nepodstatný. Zatímco v závěrech svého předchozího článku jsem hledal pro oba problémy společné řešení a viděl ho ve společně extenzivním, volnějším výkladu pojmu podnikatelská činnost, opomněl jsem akcentovat rozdíly textu právních předpisů. Při úpravě relativních obchodů totiž zákon (§ 9 odst. 3 písm. a) o.s.ř.) hovoří pouze o podnikatelské činnosti, zatímco zástupčí oprávnění komerčního právníka je vymezeno jinak a rozsáhleji, a to souvislostí věcí s podnikatelskou činností (§ 2 odst. 1, 2 zák. č. 209/1990 Sb.). I z této textové diference bylo možno dovodit nikoli společná, ale naopak výkladovou intenzitou rozdílná řešení – v případě vymezení relativních obchodů a soudní příslušnosti spočívající v restrikci (omezení zápisem předmětu činnosti), v případě rozsahu zastoupení komerčním právníkem v extenzi (pojem „souvislosti“ s podnikáním umožňuje jít v interpretaci podstatně nad rámec tohoto zápisu).